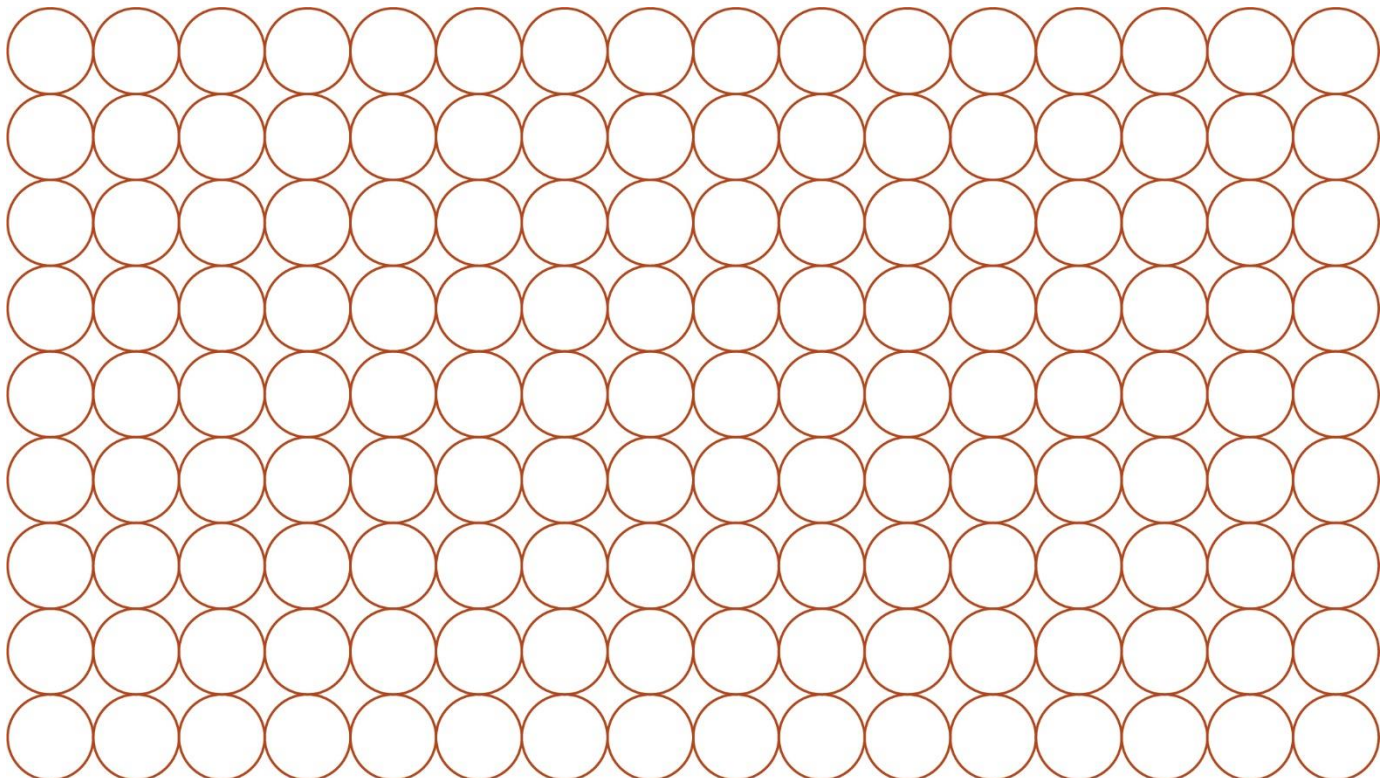

Kommentarmaterial till kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk

Komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå

Publikationen finns att ladda ner som kostnadsfri
PDF från Skolverkets webbplats:

www.skolverket.se/publikationer

ISBN: 978-91-7559-605-1

Skolverket, Stockholm 2023

Innehåll

Inledning	4
Andraspråksutveckling	5
Studier inom sfi	5
Kommentarer till kursplanernas syfte	6
Förmågan att tala och samtala i olika sammanhang	6
Förmågan att läsa, förstå och reflektera över olika texter	7
Förmågan att skriva texter för olika syften och mottagare	7
Förmågan att bearbeta innehållet i litteratur, bilder, film, teater, drama och andra medier	8
Förmågan att söka och värdera information från olika källor	8
Kursplanens centrala innehåll.....	9
Kommentarer till innehållspunkter i det centrala innehållet.....	9
Kommentarer till betygskriterierna	11

Inledning

Detta kommentarmaterial riktar sig främst till lärare som undervisar i svenska eller svenska som andraspråk på grundläggande nivå inom kommunal vuxenutbildning (komvux) som anpassad utbildning. Kursplanerna i de två ämnena svenska och svenska som andraspråk är till stor del identiska och kommenteras därför tillsammans. Kurserna motsvarar varandra, med den skillnaden att svenska som andraspråk är avsedd för elever som inte har svenska som modersmål. Båda kurserna ska ge kunskaper för att, om eleven har intresse för det, kunna läsa kurser i svenska eller svenska som andraspråk på gymnasial nivå. Ambitionen med materialet är att lärare och rektorer ska få en djupare förståelse för de urval och ställningstaganden som ligger bakom kursplanerna och få stöd i arbetet med kurserna. Kommentarmaterialet är också tänkt att vara ett stöd i planeringen av undervisningen. *Formuleringar som är hämtade direkt från kursplanen är genomgående kursiverade i texten.*

De elever som läser svenska eller svenska som andraspråk inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå har olika mål med sina studier och bildar en heterogen grupp med olika behov och förutsättningar. Det kan därför vara bra att börja med en kartläggning av elevens kunskaper, särskilt om det är länge sedan eleven senast studerade svenska eller svenska som andraspråk. Det är viktigt att komma ihåg att även om eleven har ett betyg sedan tidigare kan kunskaperna saknas och eleven därmed ha rätt att läsa kursen. I de fallen kan kartläggningen visa om det behöver skapas en delkurs utifrån de delar av kursen som eleven har behov av och är intresserad av. Elevens behov och förutsättningar tillsammans med den individuella studieplanen ska alltid vara grunden för om eleven läser hela kursen eller en delkurs. Den individuella studieplanen kan också vid behov revideras under kursens gång.

Elever inom komvux som anpassad utbildning behöver olika mycket stöd. För att skapa bra förutsättningar för elevens kunskapsutveckling måste stödet anpassas så att lärare och eventuell annan personal inte inkräktar på elevens autonomi och begränsar det aktiva deltagandet i undervisningen. Som för all vuxenutbildning ska utgångspunkten för utbildningen vara elevens behov och förutsättningar.

För att kunna delta i undervisningen och få möjlighet att utvecklas mot målen behöver eleven också en miljö där omgivningen anpassar kommunikationen efter elevens förutsättningar. Det handlar bland annat om att tillgängliggöra det stoff och de verktyg för kommunikation och lärande som används i undervisningen. Det handlar också om de sätt som eleven får möjlighet att visa sina kunskaper på.

Kommentarmaterialet är upplagt utifrån de olika delarna i kursplanen: syfte med långsiktiga mål, centralt innehåll och betygskriterier. De olika delarna i kursplanen är tydligt kopplade till varandra. De är också kopplade till läroplanen för vuxenutbildningen¹. För att planera undervisningen behöver därför alla delar

¹ Förordning (SKOLF 2012:101) om läroplan för vuxenutbildningen

finnas med. Det går alltså inte att bara läsa det centrala innehållet eller betygskriterierna utan att sätta in dem i läroplanens och kursplanens hela sammanhang.

För mer läsning om de olika delarna i kursplanerna finns ett övergripande material att läsa, [Så använder du kursplanerna inom kommunal vuxenutbildning](#)

Andraspråksutveckling

Att utveckla ett andraspråk är en dynamisk process, där den som lär sig aktivt prövar sig fram i det nya språkets regelsystem. Att utveckla ett andraspråk handlar dock inte bara om att utveckla grammatik och ordförråd, utan också om att i allt högre grad kunna anpassa sitt språk till situation, syfte och mottagare. En annan viktig del är att utveckla kommunikativa strategier som man kan använda om man inte uttrycka exakt det man vill.

I själva språkutvecklingsprocessen ingår tänkande, språk och kulturella handlingsmönster i ett komplext samspel. För vuxna som kanske sedan tidigare har kunskaper i flera språk och möter ett nytt språk i ett nytt kulturellt sammanhang, kan en del vara bekant samtidigt som mycket kan framstå som främmande. Elever som läser svenska som andraspråk inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå möter inte ett nytt språk enbart i utbildningen utan också i andra situationer. Deras erfarenheter av svenska, både muntligt och skriftligt, när de börjar studera kan också variera mycket. Detsamma gäller elevernas erfarenheter från tidigare utbildning. Det kan till exempel gälla kunskaper om hur skolspråk, vardagsspråk och yrkesspråk kan skilja sig åt. Det kan också gälla förmågan att uttrycka sig på olika språk.

Studier inom sfi

Det är viktigt att komma ihåg att personer som hör till målgruppen för komvux som anpassad utbildning även kan ha rätt att studera sfi. I förordningen om vuxenutbildning (2011:1108) står: ”För elever med intellektuell funktionsnedsättning får nödvändiga avvikelser göras från kursplanen för kommunal vuxenutbildning i svenska för invandrare.” Det är inte beskrivet vilka avvikelser som kan göras utan de behöver utgå från den enskilda elevens behov och förutsättningar. Det står heller inget i förordningen om hur elevens studier ska se ut. Utbildningen kan ges tillsammans med andra elever som studerar sfi, men också inom komvux som anpassad utbildning eller en kombination av båda. Även här behöver studierna utgå från elevens behov och förutsättningar och hur organisationen av vuxenutbildningen ser ut. Kursen i svenska som andraspråk kan ses som en fortsättning på sfi. Det betyder inte att eleven måste ha läst sfi innan kursen i svenska som andraspråk startar, men att kursen inte är tänkt för elever som är nybörjare i svenska.

Kommentarer till kursplanernas syfte

Syftestexten riktar sig till läraren och beskriver de övergripande målsättningar som ska gälla för undervisningen i svenska och svenska som andraspråk. Syftet är därför en viktig del när läraren planerar och genomför undervisningen. Texten inleds med en kort beskrivning av vilken betydelse språk har för människor och varför kurserna svenska och svenska som andraspråk finns inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå. Där lyfts fram att människor genom språket utvecklar sin identitet, uttrycker känslor och tankar och förstår hur andra känner och tänker. Genom att utveckla förmågan att uttrycka sig på varierande sätt i olika sammanhang och för skiftande syften samt samtala med andra om olika texter utvecklas eleverna som individer och samhällsmedborgare.

Syftet är formulerat så att det tydligt framgår vilket ansvar undervisningen har för att eleven ska kunna utveckla de ämnesspecifika kunskaper och förmågor som anges. Det är viktigt att understryka att alla ämnesspecifika kunskaper och förmågor är betydelsefulla i en mängd olika sammanhang och att de samspelar med varandra. Undervisningen bör därför sträva efter att ge eleven möjlighet att utveckla samtliga kunskaper och förmågor i, för eleven, meningsfulla och användbara sammanhang. Till exempel kan förmågan att bearbeta innehållet i litteratur inte utvecklas optimalt om inte flera av de andra förmågorna bidrar till utvecklingen genom att eleverna läser, reflekterar, talar och samtalar.

Syftestexten avslutas med fem långsiktiga mål (förmågor) som avgränsar de delar av syftet som ligger till grund för betygskriterierna. Målen innehåller inte sådant som elevens socioemotionella utveckling, värderingar, beteenden eller intresse för ämnet. Dessa områden är dock viktiga när läraren planerar, genomför och utvärderar sin undervisning, men ska inte vara underlag för bedömning och betygssättning.

Förmågorna kommenteras nedan var för sig.

Förmågan att tala och samtala i olika sammanhang

Undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska ge eleven förutsättningar att utveckla förmågan att tala och samtala i olika sammanhang. Med tala avses vardagliga situationer som att beställa mat på en restaurang eller berätta om en händelse. Det kan handla om att förklara hur man laddar ner en applikation till telefonen. Det kan också handla om att eleven får möjlighet att träna på och genomföra olika muntliga presentationer, och när eleven gör detta ska hen ges möjlighet att utveckla sitt sätt att anpassa sin kommunikation till olika mottagare och situationer. Här ingår också att kunna använda olika digitala verktyg och medier.

Samtala innebär att eleven ges möjlighet att lyssna på andra, ställa och besvara frågor, bemöta och framföra åsikter och argument samt att uttrycka tankar och känslor. Förmågan att samtala utvecklas i samspel med andra och utgör en viktig förutsättning för hur eleven uttrycker sin identitet, uppfattar andra och deltar i olika gemenskaper. Det innebär att det är viktigt att eleven ges möjlighet att utveckla kommunikations- och samtalsregler för olika sammanhang.

I syftestexten finns också formuleringen att *undervisningen ska också bidra till att eleven får förståelse för att sättet man kommunicerar på kan få konsekvenser för en själv och för andra människor*. I detta ingår att eleven ska förstå att ord och uttryck har olika värdeladdning och används på olika sätt i olika sammanhang. För en elev som läser svenska som andraspråk handlar det också om att få syn på skillnader i hur man uttrycker sig på förstaspråket jämfört med svenska.

Förmågan att läsa, förstå och reflektera över olika texter

Undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska ge förutsättningar för eleven att utveckla förmågan att läsa, förstå och reflektera över olika texter. För att utveckla sin läsning av texter behöver eleven möta olika typer av texter och ges tillfälle att samtala om innehållet genom att bland annat återberätta, beskriva och sammanfatta det. Det är viktigt att komma ihåg att läsförståelse kan se olika ut så att eleven får möjlighet att ta till sig texter på olika sätt, exempelvis genom egen läsning eller att lyssna.

Med reflektion avses i kursplanerna för svenska och svenska som andraspråk att resonemangen om texterna ska leda eleven vidare till att exempelvis göra förutsägelser av vad som kommer att hända senare i texten. I förmågan att reflektera ingår också att kunna koppla texters innehåll till egna erfarenheter, jämföra olika texter och beskriva samband, likheter och skillnader dem emellan.

Förmågan att skriva texter för olika syften och mottagare

Undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska ge eleven förutsättningar att utveckla förmågan att skriva texter för olika syften och mottagare. Det handlar till stor del om att eleverna får utveckla förmågan att i skrift uttrycka det de vill och behöver, så att det blir meningsfullt för dem. Det handlar också om att förstå skillnaden mellan att exempelvis skriva ett personligt sms, ett inlägg i sociala medier och en faktatext.

För att utveckla denna förmåga ska eleven ges förutsättningar att fördjupa sin förmåga att planera och genomföra det egna skrivandet. En del i planeringen av undervisningen kan vara att ge eleverna möjligheter att själva eller i dialog med andra samla in stoff. Eleverna behöver också kunskap om hur man kan anpassa skrivandet till olika typer av texter och mottagare och vad som kännetecknar olika

texttyper. Under skrivandet ska eleverna få gensvar på textens innehåll, struktur, meningar, begrepp och ord. De ska också få lära sig att använda digitala verktyg i skrivandet av texterna.

Förmågan att bearbeta innehållet i litteratur, bilder, film, teater, drama och andra medier

I undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska eleven ges förutsättningar att utveckla förmågan att bearbeta innehållet i litteratur, bilder, film, teater och andra medier. Det kan handla om budskap och struktur, men även om vilket syfte en text kan ha. Förmågan innefattar också att kunna granska de uppfattningar som förmedlas. I samtal och diskussioner kring detta är det viktigt att elevens egna erfarenheter får ta plats och spela en viktig roll.

Förmågan att söka och värdera information från olika källor

I undervisningen i svenska och svenska som andraspråk ska eleven ges förutsättningar att utveckla förmågan att söka och värdera information från olika källor för att kunna uttala sig om deras trovärdighet och relevans. Förmågan att värdera olika källor är viktig för att man ska kunna fatta välgrundade beslut baserade på egna överväganden och vara aktiv och engagerad i vardagen och samhället.

Förmågan att söka information i flera källor och kunna välja relevant källa kan till exempel utvecklas i kritiska samtal. Exempel på frågor kan vara: Vem har formulerat informationen och varför? Stämmer uppgifterna? Är detta rimligt? Kan vi ha nytta av den här informationen? I förmågan ingår också att kunna använda källor där sökorden är ordnade i alfabetisk ordning.

Kursplanens centrala innehåll

Det centrala innehållet i kursplanen anger vilket obligatoriskt innehåll som ska behandlas i undervisningen. Innehållet i svenska och svenska som andraspråk inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå är framtaget utifrån att en vuxen elev ska få de kunskaper i svenska språket som behövs för vardagsliv, samhällsliv, arbetsliv och vidare studier, till exempel studier på en nivå som motsvarar utbildningen i anpassade gymnasieskolan.

Det centrala innehållet i både svenska och svenska som andraspråk är indelat i fem kunskapsområden: ”Tala, lyssna och samtala”, ”Läsa och skriva”, ”Texter”, ”Språkbruk” och ”Informationssökning och källkritik”. Varje kunskapsområde består av ett antal innehållspunkter. Dessa ska inte uppfattas som att de alltid ska väga lika tungt i undervisningen. Innehållspunkterna ska snarare uppfattas som byggstenar som kan kombineras på olika sätt. Kunskapsområdena bör inte heller ses som separata arbetsområden, utan kan kombineras på de sätt som läraren bedömer som mest lämpliga för att uppnå syftet med undervisningen. Eftersom elever har olika kunskaper med sig och deras mål med studierna varierar behöver undervisningen individualiseras för att utgå från varje elevs behov och förutsättningar.

Kommentarer till innehållspunkter i det centrala innehållet

Nedan ges några olika aspekter på det centrala innehållet och hur olika delar av innehållet kan kombineras.

Lässtrategier samt läs- och skrivverktyg

Ett flertal innehållspunkter i svenska och svenska som andraspråk handlar om att läsa och skriva, och det är också ett eget kunskapsområde i det centrala innehållet. Där finns bland annat punkten *lässtrategier för att avkoda och förstå olika texter*. Med sådana strategier avses i kursplanen de konkreta sätt som en läsare använder för att ta sig an olika slags texter. När syftet är att arbeta med förståelse av texter är det viktigt att eleverna även ges möjlighet att ta del av texterna på annat sätt än genom egen avkodning. Det kan till exempel handla om högläsning eller att lyssna på inlästa texter. På så sätt ges eleverna möjlighet att arbeta med mer omfattande texter. Där kan det också vara bra att komma ihåg att innehållet *läs- och skrivverktyg, bland annat bildstöd, talsyntes och stavningshjälp* från kunskapsområdet ”Läsa och skriva” ger exempel på olika läsverktyg.

Vilka läsverktyg som används behöver anpassas efter den aktuella eleven på samma sätt som valet av vilka texter som används. Det viktiga är att eleven får tillfälle att möta olika texter och får diskutera dessa. Det kan också kopplas ihop med innehållet *skillnader i språkanvändning beroende på vem man*

kommunicerar med och med vilket syfte från kunskapsområdet ”Språkbruk”. Det handlar både om när eleven läser texter och vid elevens eget skrivande.

Olika typer av texter

I kunskapsområdet ”Texter” finns innehåll som handlar om olika typer av texter. Där finns punkten *skönlitteratur och andra texter i såväl tryckta som digitala medier, till exempel lyrik och dramatik* och där finns också punkten *beskrivande och instruerande texter, till exempel nyhetsartiklar och recept, såväl med som utan digitala verktyg*. I båda punkterna finns exempel, men läraren kan tillsammans med eleverna välja andra typer av texter utifrån elevernas intressen och eleverna kan ta del av texterna på ett sätt som passar dem, till exempel i inläst form. I båda punkterna nämns också möjligheten att använda digitala verktyg och medier. En möjlighet som även innehållet *texter som kombinerar ord, bild och ljud, till exempel webbtexter och tv-program* öppnar för. Här behöver läraren utgå från eleven i val av verktyg och medier så att hen får prova olika medier för att göra sig bekant med dessa och får chansen att upptäcka för- och nackdelar med dem.

Informationssökning och källkritik

För en elev som arbetar med olika typer av digitala texter kan detta kombineras med innehåll från kunskapsområdet ”Informationssökning och källkritik”. Punkten *informationssökning i olika medier och källor, genom intervjuer och via sökmotorer på internet* handlar om själva sökandet efter material. Inom denna punkt ryms också diskussioner kring för- och nackdelar med bland annat webbtexter och hur exempelvis länkar i dessa texter fungerar. Där kommer också innehållet *hur man jämför källor och prövar deras tillförlitlighet med ett källkritiskt förhållningssätt* in. Det är alltid viktigt att utgå från elevens intressen när texter och ämnesområden väljs. Men det kan vara extra viktigt vid undervisning om källkritik, då exempelvis konsekvenser av felaktiga fakta kan vara lättare att ta till sig inom ett område som är viktigt och välbekant för eleven.

Oavsett vilket område man som lärare arbetar med är kommunikationen viktig och i kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtal” finns innehåll som går att koppla ihop med övriga kunskapsområden. Till exempel kan innehållspunkten *kommunikation för olika syften. Hur argument, åsikter och intressen kan uttryckas* vara intressant när eleven arbetar med informationssökning och källkritik där syftet med mycket av det som skrivs och sägs behöver finnas med hela tiden i undervisningen. Även innehållet *hur man kan använda omskrivningar och visuell förstärkning* för att göra sig förstådd kan vara aktuellt i arbetet med webbtexter och andra sammanhang där ljud och bilder blandas med text. Det kan även vara intressant för elever som själva är aktiva i sociala medier. Då kan det också kopplas ihop med innehållspunkterna *ansvarsfullt agerande vid kommunikation i digitala och andra medier och i olika sammanhang* och *språkbruk samt möjligheter och risker vid egen kommunikation i digitala medier* från kunskapsområdet ”Språkbruk”.

Uttal, satsmelodi och betoning

Det centrala innehållet i svenska och svenska som andraspråk är i stort sett lika, men i kunskapsområdet ”Tala, lyssna och samtala” finns några skillnader. I svenska som andraspråk finns punkten *uttal, satsmelodi och sambandet mellan betoning och betydelse i det svenska språket* som inte är med i kursen svenska. Med den här punkten lyfter kursplanen fram vikten av att en elev som inte har svenska som modersmål ska få möjlighet att öva på exempelvis uttal och få hjälp att höra skillnader i ljud som kanske inte finns i elevens modersmål. För en elev som har svårt att höra skillnader i exempelvis betoningar, eller som har svårt att härma ljud, kan detta vara en viktig del av undervisningen för att kunna göra sig förstådd.

Samtalsregler

Det finns också två punkter som liknar varandra, men där innehållet delvis skiljer sig åt. I kursen svenska är skrivningen *kommunikations- och samtalsregler i olika sammanhang, även i digitala medier med anknytning till vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv*. I svenska som andraspråk är formuleringen *att medverka i olika samtal och diskussioner med anknytning till vardags-, samhälls-, studie- och arbetsliv*. Skillnaden ligger i att en elev som läser svenska som andraspråk kanske inte har kommit så långt i sin språkutveckling på svenska. Med den formuleringen kan eleven medverka i samtal utan att det ställs samma krav på att använda kommunikations- och samtalsregler i olika sammanhang.

Kommentarer till betygskriterierna

Betygskriterierna inom komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå har från 1 januari 2022 endast ett betygssteg, Godkänt. För en elev som inte uppfyller kriterierna för godkänt skrivs ett intyg om att eleven deltagit i kursen.

Betygskriteriernas uppgift är att fungera som måttstock för bedömning av elevens samlade kunskaper. Betygskriterierna behöver läsas och tolkas i relation till syftet, det centrala innehållet och den undervisning som har bedrivits. För att eleven ska få betyget Godkänt ska samtliga kriterier för betyget vara uppfyllda.

Läraren använder betygskriterierna som ett verktyg för att bedöma elevens kunskaper vid betygssättningen. Betygskriterierna är alltså inte mål för undervisningen och är inte avsedda som grund för planering eller genomförande av undervisning. Inför betygssättningen behöver läraren samla in ett brett och varierat bedömningsunderlag. Det innebär att läraren då och då behöver kontrollera sitt bedömningsunderlag mot betygskriterierna för att säkerställa att det kommer att finnas tillräckligt med underlag för en allsidig utvärdering av elevens kunskaper vid slutet av kursen.

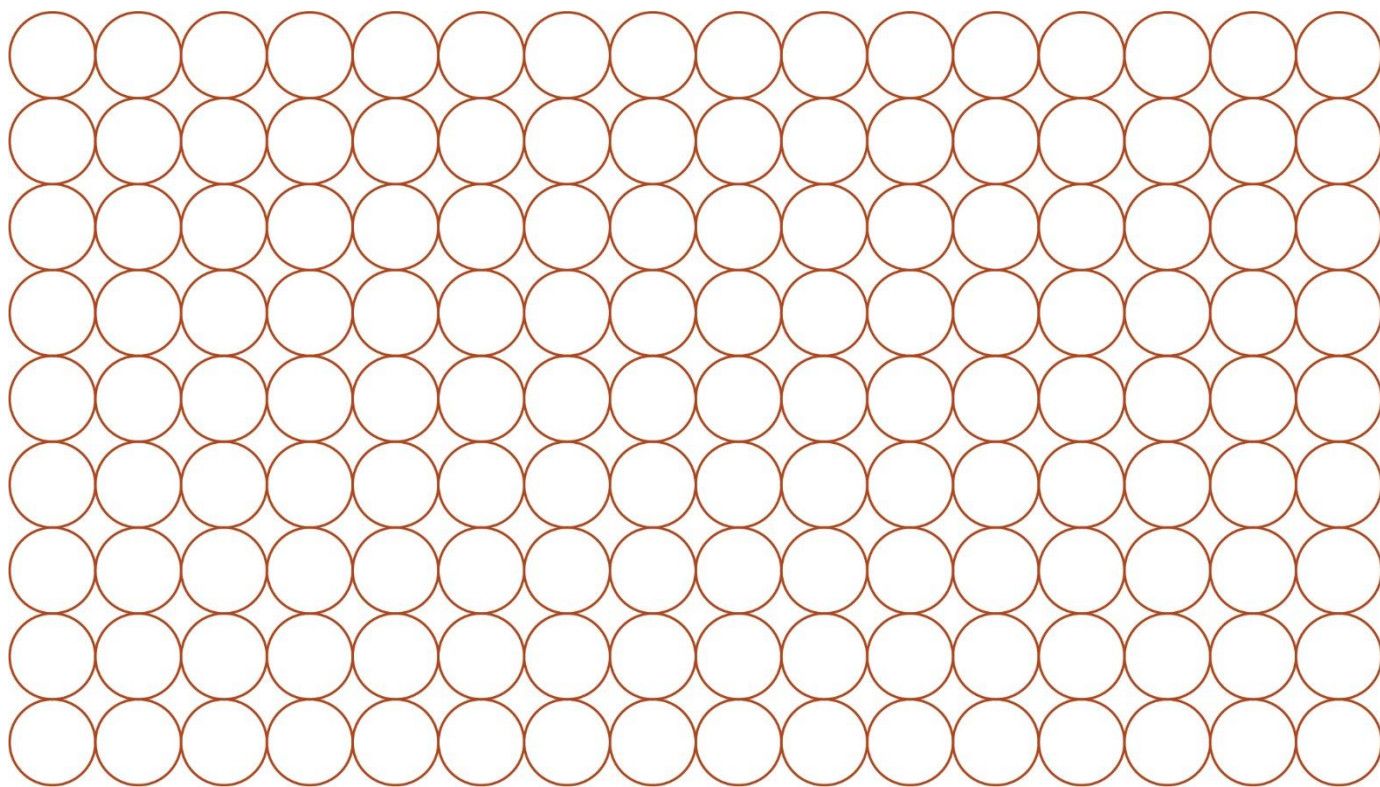
För att betygskriterierna ska fungera som ett användbart verktyg vid betygssättning är de formulerade på ett övergripande sätt. Det finns därför få detaljer från det centrala innehållet i betygskriterierna, så att enstaka detaljer inte ska få alltför stor betydelse för elevens betyg. På så sätt ger betygskriterierna läraren möjligheter att göra en allsidig bedömning utifrån ett brett och varierat underlag som gett eleven möjligheter att visa sina kunskaper på olika sätt.

Betygskriterierna kan också användas för att avgöra om eleven behöver ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för undervisningen eller säkerställa att eleven får tillräckliga utmaningar för att nå så långt som möjligt enligt utbildningens mål.

Läraren ska fästa störst vikt vid sådana kunskaper som betonas i syftet eller som kan kopplas till många eller omfångsrika punkter i det centrala innehållet. Läraren ska också fästa mer vikt vid sådant som undervisningen har fokuserat på och där eleven fått möjlighet att särskilt fördjupa sina kunskaper. Det innehåll läraren väljer att behandla i undervisningen har betydelse för vad som blir möjligt för eleven att lära sig och därmed vad som blir relevant att bedöma. Hur läraren har arbetat med innehållet har också betydelse när eleven bedöms. Har eleven fått tillgång till de hjälpmedel som behövs för att eleven ska kunna tillgodogöra sig undervisningen? Har eleven fått möjlighet att kommunicera sina kunskaper på ett sätt som fungerar för eleven? Dessa aspekter behöver finnas med under kursens gång så att det inte uppdragas vid betygssättningen att eleven inte haft möjlighet att tillgodogöra sig innehållet i kursen eller inte fått möjlighet att utvecklas optimalt. Eftersom målgruppen för komvux som anpassad utbildning på grundläggande nivå är så heterogen finns det inte ett sätt som detta kan göras på. Läraren behöver därför vara öppen för att hitta olika lösningar för olika elever.

I betygskriterierna är medverka och bidra nyckelbegrepp. Begreppen medverka och bidra är tänkta att ange en konstaterad aktiv medverkan och ett konstaterat aktivt bidrag av eleven. Till exempel står det i betygskriterierna för svenska och svenska som andraspråk att *eleven medverkar i att jämföra och beskriva olika sorters texter. Eleven bidrar också till resonemang om budskap och handling i olika texter.* Här behöver läraren avgöra vad som krävs för att kunna konstatera att eleven verkligen har medverkat. Det behövs också kunskap och kännedom om varje enskild elev för att kunna avgöra när eleven medverkar eller bidrar. Ibland kan det vara svårt att avgöra om en elev medverkar eller bidrar. I de fallen är det bra, om det är möjligt, att kunna göra en gemensam bedömning tillsammans med en annan lärare och försöka erbjuda eleven många och olika situationer där hen kan visa sina kunskaper.

Eftersom betygskriterierna bara innehåller ett betygssteg får uttrycken medverka och bidra inte heller vara begränsande för elever som kan komma längre i sin kunskapsutveckling. De behöver få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt och då behöver syftestexten med långsiktiga mål och det centrala innehållet läsas och tolkas tillsammans med betygskriterierna.

Skolverket

www.skolverket.se